EUROPEAN IDENTITY AT BORDERS – THE METAMORPHOSIS OF IDENTITY

Ana-Maria Baciu

PhD. Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract:Once it was the collective unconscious. Gustav Jung and his friend, Mircea Eliade, looked into the archetypes embedded in the people's unconscious whose contents they filtered through conceptual frames meant to reveal huge analogies. The history of religions, the unconscious revealed in dreams, mythical archetypes, religious scripts connecting present ritual to the event illo tempore out of which creeds and beliefs emerged and spread to races other than those originating them.
Today there are institutional bodies of the European Union whose politics is the cultural unification of the member states but the actors in this process no longer turn a blind eye upon diversity and essential differences. Unlike the priority of a colonizing Self over the Other in the full bloom of modernism, the politics of difference that set on after the war reversed the relationship, prioritizing the Other. Not as a complete alterus, however, an unfathomable stranger, but, as Ricoeur says, soi-même comme un autre. The self that comes out of itself to meet the other as target of connectivity. Myths, legends, are no longer considered to be commonly shared as a given by various nations, they are instead appropriated through acculturation, socialization. We are shareholders of a patrinony which is essential in shaping our identity. It is our legacy stored in the fertile land of the collective imaginary in which we take roots. Nowadays the dynamics of Identity is set between national and international, unity and diversity, losses and gains, games of power and globalization. European Identity becomes an open-work, a work in progress of which we are all part of. We become the masons of our own construction of identity.

Keywords: identity, collective imaginary, alterity, stereotypes, culture, fairy tales, myths

Identitatea şi studiul identităţii au pe lângă valoarea teoretică şi o utilitate practică, ajutându-ne să ne percepem şi să ne înţelegem mai bine pe noi înşine şi pe ceilalţi, fie că este vorba de identitatea naţională, de cea europeană de identitatea lingvistică, regională, minoritară etc., înţelegerea modului cum au luat şi iau naştere imaginile unor comunităţi despre ele însele şi despre vecinii lor este esenţială pentru structura comunităţii europene.

La sfârşitul secolului al nouăsprezecelea antropologii au propus o definiţie mai amplă a culturii. Ei au definit cultura drept natura umană şi au observat că aceasta îşi are rădăcinile în capacitatea universal umană de a clasifica experienţele, de a le codifica şi de a comunica simbolic.

Cultura nu este imobilă, este o sinteză care se face fără încetare, defineşte un spaţiu al regăsirii de sine, al apartenenţei, al înfrăţirii, constituind liantul unităţii naţionale.

In sens istoric şi cultural Europa există prin naţiunile ei, fiind o unitate în diversitate. Cultura şi identitatea europeana se bazează pe promovarea culturilor şi identităţilor naţionale, a fondului cultural comun. Identitatea europeana asimilează diferenţele şi fluidizează graniţele spirituale. Faţă în faţă cu noile realităţi, cu valul de imigranţi musulmani, Europa îşi asumă in prezent o nouă paradigmă identitară. Inevitabil apare întrebarea: consolidarea sau dizolvarea identităţii europene?

Globalizarea aduce cu sine amestecul lumilor, mix-ul culturilor, Europa devenind un loc al deschiderii ideologice, un loc al dialogului intercultural esenţial pentru evitarea conflictelor şi a marginalizării cetăţenilor pe baza identităţii lor culturale. Comisia Europeană sprijină dialogul intercultural la nivelul unor iniţiative cum ar fi „Platforma pentru Europa interculturală", şi

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)

„programul Cultura". Sprijinind, de exemplu, dialogul intercultural cu comunitatea romă, una dintre cele mai mari minorităţi din Europa. Viitoarele programe ale Comisiei Europene vor promova şi susţine deschiderea către alte culturi şi integrarea refugiaţilor şi a migraţilor.

În cadrul unui seminar privind promovarea şi conservarea culturii diverse a Europei din 2014, grupul Alianţa Europeană a Comitetului Regiunilor din Uniunea Europeană „au confirmat convingerea lor că cultura şi patrimoniul cultural este o valoare umană, care susţine identitatea naţională, regională şi locală, protejarea diversităţii culturale şi lingvistice, respectând şi limbile mai puţin folosite şi regionale. Promovarea culturii şi a patrimoniului cultural este esenţială pentru consolidarea valorilor democratice în Europa şi contribuie la coeziunea socială şi economică."(Site oficial al Grupului Alianţa Europeană în cadrul Comitetului Regiunilor).

Androulla Vassiliou, membru al Comisiei Europene pentru educaţie, cultură,multilingvism şi tineret preciza în cadrul unui seminar pe Politici culturale ţinut la Universitatea Harvard că „bogata diversitate a culturilor şi bogăţia creativităţii în Europa au potenţialul, dacă putem extinde raza de acţiune a operatorilor culturali dincolo de limitele lor naţionale şi lingvistice, pentru a contribui la redresarea Europei", dar mai ales „găsirea unui echilibru corect între respectarea diversităţii culturale şi construirea unei identităţi europene comune - o identitate care nu se substituie sentimentului de apartenenţă naţională, dar adaugă un nou strat la multiplele identităţi ale cetăţenilor noştri. Căutarea acestui echilibru este o parte din ceea ce numim dialogul intercultural." (Site oficial al Comisiei Europene, Comunicat de presă.)

Pentru a-şi construi identitatea, omul îşi înfige rădăcinile în imaginar, perceput ca totalitatea imaginilor, simbolurilor şi miturilor.

Apartenenţa la o naţiune implică şi apartenenţa la o comunitate culturală. Naţiunea este o construcţie a modernităţii, răspunzând anumitor nevoi, într-un anumit context socio-cultural. Revoluţia franceză este percepută ca momentul de trezire a naţionalismului şi a spiritului naţional in Europa. O perioadă în care existenţa individuală era aparţinătoare unei naţiuni, unei comunitaţi solidare, conştientă de trecutul ei şi de valorile comune.

Acceptând sintagma de *comunitate imaginată* a lui Benedict Anderson, *naţiunea* este „o comunitate politică imaginară şi imaginată ca fiind intrinsec limitată, cât şi suverană"(Anderson 2000:11) Naţiunea este *imaginată* pentru că, "membrii unei naţiuni, chiar şi ai celei mai mici naţiuni, nu vor cunoaşte niciodată pe cei mai mulţi dintre compatrioţii lor, cu toate acestea, în mintea fiecăruia, trăieşte imaginea comuniunii lor". (Anderson 2000:11)

În concepţia lui Jean Burgos, imaginarul nu este „ceva stabil, ca un magazin, un depozit sau o sumă de imagini, ci ca o întâlnire, o răscruce; este vorba de întâlnirea dintre pulsiunile interioare ale creatorului şi pulsiunile şi presiunile exterioare ale mediului" (Burgos 2003:11), imaginarul asumându-şi un rol dinamizator.

În "Contractul social", Rousseau anunţă varianta contractualistă a naţiunii, celălalt model fiind varianta culturală, etnică şi lingvistică dezvoltată de teoreticienii germani şi prezentată de Herder în "Idei asupra filosofiei istoriei omenirii". Caracterul popoarelor poate fi citit în ordinea culturii lor: mituri, legende, basme, cântece …

Ideea că identitatea naţională este o construcţie culturală este apărată în prezent de politicile Uniunii Europene contra unui fenomen alienant şi uniformizator: apariţia satului global, dispariţia graniţelor datorită existenţei companiilor transnaţionale, migraţiei în căutare de locuri de muncă, turismului, existenţei reţelei globale de computere.

Globalizarea aduce o noua perspectivă asupra identităţii, una transnaţională, supranaţională. Graţie comunicaţiilor moderne se stabilesc legături mai strânse între oameni, aflaţi la mii de kilometrii distanţă, spaţiul îşi pierde din semnificaţie aducând atingere identităţii naţionale, bine definită teritorial. Fluxul informaţional, datele, reperele comune s-au înmulţit şi se întrepătrund necesitând o limbă comună de comunicare. Acest "esperanto" modern vorbit astăzi în toată lumea este engleza, legată de răspândirea tehnologiilor moderne, de comunicare, de internet. Acceptând acest fenomen, lumea a receptat şi încorporat o varietate de valori culturale americane de la film şi muzică până la fast-food, coca-cola şi Valentine's Day, manifestări ale unui tip de cultură şi civilizaţie care au invadat globul. Lumea, în prezent, este prinsă într-un joc al polilor de putere, al pierderii şi al

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)

regăsirii, al individualului şi al globalului, o unificare a lumii în spiritul unei culturi dominante pe de o parte, şi de stimulare a naţionalismului, a identităţilor culturale naţionale, pe de altă parte fiind acum soluţia propusă de diverse organism internaţionale responsabile. Cu toţii suntem implicaţi în modelarea propriului viitor.

Identitatea şi construcţia ei sunt fenomene "deschise", în devenire, dinamice, identitatea individuală şi cea colectivă depinzând de imaginea pe care o avem despre ceilalţi, unitatea realizându-se prin raportare la diversitate. Identitatea depinde de modul în care suntem identificaţi, percepuţi, antrenând o serie de evaluări, comparaţii, relaţii de putere, după Michel Foucault, transformate în dominare sau supunere. Dacă în modernitate ne întrebam "Cine sunt eu?", ce aşez în acel gol după ce strig „Dumnezeu e mort" (Hegel, Nietzsche), în postmodernism construcţia identităţii devine punctul de întâlnire cu celălalt, cu alteritatea.

Reconstrucţia Europei în contextul integrării europene presupune coexistenţa naţiunilor, a popoarelor şi a grupurilor etnice, ceea ce înseamnă coexistenţa culturilor acestora. Din punct de vedere psihologic, nevoia de identitate culturală, etnică, lingvistică, etc. este o condiţie a echilibrului psihic uman. Nevoia de alteritate, de raportare la altul, asigură însă posibilitatea dialogului.

Relevarea trăsăturilor "celuilalt", ale "alterităţii", se face printr-o raportare, explicită sau implicită a imaginii de sine, a propriilor caracteristici individuale, locale, regionale sau naţionale, chiar rasiale.

În raportul identitate-alteritate, alteritatea se defineşte ca percepţie asupra celuilalt ca fiind diferit, poate periculos, ducând chiar la o radicalizare a alterităţii, a diferenţei, înspre teamă sau comportament agresiv. De regulă, la ceilalţi sunt evidenţiate trăsăturile negative aducând în prim plan inferioritatea şi dând astfel naştere stereotipurilor.

Apariţia stereotipurilor culturale rezultă în radicalizarea alterităţii. Integrate imaginarului, ele nu mai sunt pe deplin conştientizate, acţionând în substratul unui comportament colectiv, influenţând relaţiile dintre oameni, comunităţi, naţiuni.

Stereotipurile, termen impus de jurnalistul american W. Lippmann (1922) sunt legate de tradiţii şi de propria poziţie în societate, astfel încât orice alterare a stereotipurilor seamănă cu o bulversare a lumii. Stereotipurile sunt proiecţii colective înmagazinate în diferitele produse ale culturii. Culturile întreţin anumite stereotipuri legate de gen şi nu numai, acestea putând fi diminuate în funcţie de educaţie, de statutul social sau cultură, ele rămânând totuşi active şi fiind practicate chiar şi de cei care le conştientizează şi le teoretizează. Atunci când sunt dobândite în copilărie, sunt foarte greu de schimbat şi rămân cu încăpăţânare în mintea noastră, contribuind la formarea percepţiilor şi a comportamentelor noastre, în consecinţă, basmele şi poveştile la o vârstă fragedă au o deosebită importanţă în formarea identităţii. Pentru a susţine caracterul „deschis" în devenire, redefinibil al culturii, vedem cum basmele postmoderne aduc schimbări de perspectivă asupra identităţii. Colecţia Angelei Carter "The Bloody Chamber" răstoarnă rolurile tradiţionale ale bărbaţilor şi femeilor percepute de societate, cititorul fiind forţat să reexamineze aceste poziţii în lumea reală. Personajele ei feminine nu sunt doar pozitive sau negative, ci un amestec. Se renunţă la rolurile tradiţionale din povestiri care prezintă femeile vulnerabile şi supuse, iar bărbaţii puternici şi dominatori. Scrierile ei devin comentarii ironice despre stereotipuri. Prelucrând poveştile tradiţionale, scriitoarea atribuie înţelesuri contemporane. Prin intertextualitate, poveştile fac trimitere la altele, făcând astfel apel la diverse culturi, o trecere de la o identitate fixă la una fragmentată, bazată pe multiculturalism.

Astfel, stereotipurile construite şi sedimentate în imaginar pot fi de-construite, adaptate actualităţii, pe un drum cu două benzi: de la imaginar - realitatea mentală, interioară -, la realitatea fizică, exterioară.

În spiritul discursului modernist preponderent rasist, care a caracterizat Occidentul primei jumătăţi a secolului trecut (chiar şi Freud, în *Civilizaţia şi neajunsurile ei,* împarte popoarele în rafinate dar nevrotice şi sănătoase dar primitive), citäm şi următorul pasaj din „Schimbarea la faţă a României" de Emil Cioran, unde stereotipiile etnice, de exemplu, sub forma unor caracterologii naţionale reiterate, devin forme legitime de exprimare şi comunicare a opiniilor referitoare la diferenţele culturale: „Ungurii au în ei instincte de nomazi. Aşezându-se şi fixându-se într-un spaţiu determinat, ei n-au putut înfrânge o nostalgie de rătăcitori. Agricultura şi păstoritul nu convin

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)

sufletului lor barbar. Setea lor de spaţiu şi-au domolit-o prin cântec şi urlet. E singurul popor care mai ştie zbiera. Urletul este o disperare în faţa spaţiului. De aceea, de câte ori eşti nemângâiat la şes sau pe culmi, urletul pare singurul răspuns la tentaţia imensităţii. Am cel mai mare dispreţ pentru acei care nu-şi pot regăsi instinctele în singurătate. Natura te înnebuneşte ca şi oamenii; ea prin infinit, şi ei prin platitudine. Lamentaţiile maghiare îşi au sursa în această tristeţe a instinctului. Aviditatea de spaţiu se satisface în acele lungimi monotone, care trezesc automat reprezentarea unui infinit spaţial. Tărăgăneala melodică este expresia cea mai adecvată a progresiunii nedeterminate în structura spaţiului."

Jean-Jacques Wunenburger, in cartea sa *Imaginarul*, ne oferă o definiţie a acestui concept: „Vom conveni (...) să numim imaginar un ansamblu de producţii, mentale sau materializate în opere, pe bază de imagini vizuale – tablou, desen, fotografie – şi lingvistice – metaforă, simbol, povestire – care formează structuri coerente şi dinamice relevând despre o funcţie simbolică în sensul unei îmbinări de semnificaţii cu caracter propriu şi figurat". (Wunenburger 2003:6).

Puterea imaginarului susţine lumea concretă. Totul trece prin imaginar: totalitatea credinţelor, actualitatea, proiecţia viitorului: „Călătorii reale, călătorii imaginare. Ascultând chemările venite de departe, omul a ajuns să stăpânească pământul şi a făcut primii paşi în spaţiul cosmic înconjurător, parcurgând în acelaşi timp o cvasiinfinitate de lumi paralele. Datorită Omului diferit, Universul s-a multiplicat, a devenit mult mai bogat în sensuri decât lumea materială şi tangibilă, cea în care ne trăim viaţa ‚reală'. Căutarea aceasta fără sfârşit nu este altceva decât o călătorie în sufletele noastre. Omul diferit este o proiecţie, care întruchipează, prin nenumăratele sale înfăţişări, toate fantasmele, prejudecăţile, idealurile şi iluziile, viciile şi virtuţile fiecăruia dintre noi. Ceea ce suntem chemaţi să descoperim este, de fapt, spiritul uman". (Lucian Boia, *Între înger şi fiară. Mitul omului diferit din Antichitate până în zilele noastre,* 2004).

Fantasma, amintirea, visul, mitul, ficţiunea, etc, fac trimitere la imaginar. Putem vorbi de imaginarul unui individ, dar şi de acela al unui popor, prin intermediul totalităţii operelor şi credinţelor sale. Fac parte din imaginar concepţiile preştiinţifice, literatura ştiinţifico-fantastică, credinţele religioase, producţiile artistice creatoare de alte realităţi (pictură non-realistă, roman etc.), ficţiunile politice, stereotipurile şi prejudecăţile sociale etc.

Acest imaginar cultural constituie fundaţia pe care s-au construit identităţile naţionale după prăbuşirea dinastiilor. Impregnate de acest imaginar cultural sunt basmele, de exemplu, amulete identitare, acestea devin parte importantă a construirii identităţii naţionale. Chiar în anul unirii Basarabiei cu România, avem prima culegere de „Poveşti basarabene" a lui Simion Teodorescu Kirileanu, pentru a susţine şi dovedi că românii de pe ambele maluri ale Prutului gândesc şi simt la fel, susţinând astfel reunirea lor spirituală şi justeţea unirii politico-administrative. Basmele ilustrează aspecte culturale, psihologice şi morale ale celor care le povestesc, cât şi norme sociale şi aşteptări, anumite perioade istorice, tradiţia, creând o lume oarecum suprapusă realităţii. Ilustrează adevăruri fundamentale despre experienţa umană, transmise astfel de la o generaţie la alta. Pline de morală, basmele arată ceea ce lipseşte lumii şi cum să acoperim acele lipsuri. Aflată mai bine de o sută de ani sub influenţa imperiului Ţarist şi aflată sub un continuu proces de denaţionalizare, Basarabia şi-a păstrat identitatea spirituală, mărturie stând „Poveştile basarabene" care ilustrează experienţa umană, valorile morale, specifice basarabenilor, aşteptările lor care coincideau cu cele ale românilor din alte regiuni, indiferent de graniţele impuse. Existenţa lor arată că imaginaţia, spiritualitatea, modul de a gândi şi de a simţi nu pot fi îngrădite. Aceste basme reflectă sufletul românului basarabean cu însuşirile lui caracteristice: bunătate, omenie, răbdare, modestie, legăturile sufleteşti între români, formarea conştiinţei naţionale bazate pe ideea de neam, limbă, credinţă.

Imaginarul este inseparabil de operele, mentale sau materializate, care servesc fiecărei conştiinţe la construirea sensului vieţii, a acţiunilor şi experienţelor sale de gândire. În această privinţă, imaginile vizuale şi de limbaj contribuie la îmbogăţirea reprezentării despre lume (G. Bachelard, G. Durand) sau la elaborarea identităţii Eului (P. Ricoeur).

Valoarea sa nu constă doar în producţiile sale, ci şi în ceea ce se face cu acestea. Imaginarul îşi pune amprenta asupra realităţii, putând fi modelat şi resemnificat.

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)

Imaginarul semnifică, mai curând, o „fantezie strunită”, structurată de un ansamblu de reprezentări referitoare la o realitate despre care oamenii ştiu că există, dar pe care nu au văzut-o sau nu o pot vedea.

După opinia lui Lucian Boia, istoria imaginarului poate fi definită ca o istorie a arhetipurilor. Acestea sunt constante sau tendinţe esenţiale ale spiritului uman, scheme de organizare şi interpretare a datelor realităţii, a căror materie este istoric determinată, dar numai în acest cadru, al unor matrice care nu se modifică nicicând. Potrivit majorităţii opiniilor, există opt structuri arhetipale care par a se combina în toate tipurile de imaginar: *convingerea în existenţa unei alte realităţi, convingerea potrivit căreia corpul fiinţei umane, învelişul material, este dublat printr-un element imaterial şi independent* numit „spirit”, „suflet”, „dublu” etc., *alteritatea*, *unitatea* sau aspiraţia de a supune toate diferenţele unui principiu unic, *actualizarea originilor* sau permanenţa miturilor fondatoare, specifică tuturor comunităţilor de ieri şi de astăzi, prin care trecutul este legat de prezent, conferind, astfel, oamenilor deopotrivă sentimentul identităţii şi garanţia perenităţii, *dorinţa de a descifra viitorul, dorinţa de a evada din condiţia umană şi din istorie* care, în ceea ce o priveşte, poate împrumuta fie forma “nostalgiei originilor”, fie a imaginării unui viitor purificat şi a existenţei în locuri fantastice sau utopice, *lupta şi complementaritatea contrariilor*, care se regăseşte, într-o formă sau alta, în toate culturile.

Având o semnificaţie universală, în sensul că sunt comune tuturor tipurilor de comunitate umană, indiferent de epocă istorică, arhetipurile nu sunt, în pofida stabilităţii care le caracterizează, structuri rigide. Dimpotrivă, ele se combină necontenit, conţinutul lor adaptându-se mediului social în schimbare. Structurală fiind, istoria arhetipurilor este, în acelaşi timp, şi dinamică. Omniprezenţa acestor structuri arhetipale, dinamismul lor şi relaţia complexă pe care o întreţin cu realitatea .

În opinia lui Marcel Detienne „partea cea mai secretă a identităţii unei culturi este încredinţată mitologiei sale’’ (cit. în Boia 2000:41)

Legat de imaginar, mitul, afirmă Lucian Boia, este o „povestire, reprezentare sau idee, care urmăreşte înţelegerea esenţei fenomenelor cosmice şi sociale în funcţie de valorile intrinseci ale unei anumite comunităţi şi în scopul asigurării coeziunii acesteia”. (Boia 2000:20) Mitul re-produce, pe cale narativă, o realitate originară, percepută ca fundamentală (mai mult: întemeietoare), pentru comunitatea în care apare, împlinind, în acest fel, anumite cerinţe (sau aşteptări) colective de ordin religios, moral, social şi politic.

Altfel spus, el relatează cum a apărut o anumită realitate, indiferent de natura acesteia, legitimând-o simbolic în toate aspectele sale. Mitul apare mai ales ca un factor de mobilizare, care invită la acţiune. Într-o interpretare care îi aparţine lui Lucian Boia, „mitul oferă o cheie, permiţând accesul atât la un sistem de interpretare, cât şi la un cod etic (un model de comportament). El este puternic integrator şi simplificator, reducând diversitatea şi complexitatea fenomenelor la o axă privilegiată de interpretare. El introduce în universul şi în viaţa oamenilor un principiu de ordine” (L.Boia, Pentru o istorie a imaginarului, 2000:40) în conformitate cu necesităţile şi idealurile unei societăţi.

Miturile fondatoare participă la construcţia „sinelui” colectiv. Ele asigură coeziunea comunitară. De aceea, reconstituirile narative specifice miturilor sunt deosebit de grăitoare pentru amintirile, speranţele şi proiectele de viitor ale unei comunităţi etnice sau naţionale. Forţa de sugestie a acestor mituri, în ipostaza lor de componente esenţiale ale imaginarului cultural al unei comunităţi, arată cât de puternică este amprenta lor identitară.

Istoria se face şi prin tradiţie orală: mituri, legende, amintiri istorice, credinţe, superstiţii, transmise de-a lungul secolelor, ajung din urmă un întreg “folclor” contemporan, în care proliferează fantasmele şi zvonurile. Acest folclor are, între altele, meritul de a dovedi că domeniul imaginarului nu este mai restrâns în societăţile tehnologice decât în societăţile tradiţionale. In societăţile profund tehnologizate şi computerizate, documentele scrise sau orale sfârşesc prin a deveni imagine, fixă sau mişcătoare. Astfel, asistăm în prezent la o transpunere cinematografică a basmelor, celebrele producţii cinematografice Disney, la o schimbare a poeticii basmului.

Astfel, dimensiunea „mitologică” a modelelor culturale a fost neobişnuit de pronunţată. Un alt factor identitar, extrem de puternic este memoria colectivă: „Ceea ce îşi aminteşte (sau vrea să-şi amintească) o naţiune din trecutul ei, modul cum îşi aminteşte ea de acest trecut, dar şi ceea ce refuză

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)

să-şi amintească sunt, indiscutabil, operaţiunile cele mai importante prin care se constituie această memorie comună. […] De asemenea, după cum memoria individuală recurge, voit sau nu, la o strategie a amintirii, recuperând unele părţi din trecut şi preferând să „uite" altele, la fel şi memoria colectivă, poate fi manipulată pentru a reţine anumite fapte şi a ignora altele." (Revista „Caiete Silvane", noiembrie 2015, Articol Dana Deac „ Petre Din, Spaţiul românesc între secolele XVIII-XIX".)

Cu referire la un alt factor identitar important, alteritatea, citãm: „principiu identitar fundamental, alteritatea defineşte legătura dintre Eu (Noi) şi Ceilalţi, regăsindu-se, astfel, în orice raport interuman şi în orice discurs asupra fiinţei. Gradele alterităţii sunt diferite: de la diferenţa minimă, până la alteritatea radicală, care îl „împinge" pe Celălalt dincolo de limitele umanităţii, într-o zonă apropiată fie de animalitate, fie de divin.„ Într-un sens mai larg, alteritatea se referă la diferenţa dintre spaţii, peisaje şi fiinţe, intrând în alcătuirea imaginarului geografic, biologic şi social ca o componentă esenţială." (Articol: Imaginarul politic şi formarea identităţilor europene, Suport curs Imaginarul politic, p.4)

Identitatea naţională românească s-a construit prin raport la alteritate datorită spaţiului geografic ocupat, românii au fost într-un permanent contact cu ceilalţi: popoarele migratoare, stăpânirea otomană în Ţara Românească şi Moldova, cea maghiară în Transilvania, etc. au lăsat urme în imaginarul românilor. Alteritatea se manifestă nu doar prin raportarea românilor la străinii din afară, dar şi faţă de cei consideraţi străini înăuntru: minorităţile naţionale. Făcând un simbol din ospitalitatea lor, românii şi-au păstrat suspiciunea faţă de străini.

Europa este expresia multiplelor naţiuni care au dorit să-şi afirme identitatea, al căror liant este dat de fragilitatea teritoriului, de stratificarea acestuia, imaginea frontierei fiind tema care revine obsesiv.

Antropologul britanic Benedict Anderson dă următoarea definiţie naţiunii : „comunitate politică imaginară şi imaginată ca fiind atât intrinsec limitată, cât şi suverană". Este „ *imaginată* – continuă autorul – pentru că nici membrii celei mai mici naţiuni nu îi vor cunoaşte niciodată pe cei mai mulţi din compatrioţii lor, nu-i vor întâlni şi nici măcar nu vor auzi de ei, totuşi, în mintea fiecăruia, trăieşte imaginea comuniunii lor [...]. Naţiunea este imaginată ca *limitată* deoarece chiar şi cea mai mare dintre ele...are graniţe finite, chiar dacă elastice, dincolo de care se află alte naţiuni. Nici o naţiune nu se imaginează a fi echivalentă cu omenirea." (Benedict Anderson 2000:11).

România este o ţară de frontieră a Europei, un spaţiu de margine. Imaginarul românesc al frontierelor apare cât se poate de clar în lucrarea lui Octavian Goga, „Naţionalism dezrobitor", 1998, referitor la perioada de după unirea din 1918 : „ Am fost un neam plin de vlagă, puţini vor mai fi ca noi, care în veacul din urmă s-au scuturat de sărăcie şi umilinţă. Ne-am omorât întotdeauna graniţele. Ca prin nişte chingi de fier în jurul unui trup dornic să crească, noi am fost strânşi şi la mijloc şi la încheieturi. Graniţele dor, graniţele ucid. O graniţă nouă pe suprafaţa unui popor a însemnat întotdeauna o moarte nouă… Uită-te la noi: în Principatele Dunărene graniţele de odinioară însemnau otrava turco-grecească, în Bucovina, zodia nemţilor, peste Prut zăpăceala moscovită, aici miasme ungureşti. Bietul trup, ciungărit tot veacul al nouăsprezecelea, a zvâcnit la graniţe ca la nişte rane coapte cari vreau să spargă. Fiorii unităţii ardeau dedesubt şi în măsura în care se deschideau punctele de graniţă, pe spărtură, ţâşnea dintr-o parte într-alta fluidul nevăzut şi prindea rădăcini…aşa s-a plămădit, de pildă unitatea noastră literară din ultimele decenii: unde se fac furişate pe spărturi de graniţe…din nenorocire însă cursul otrăvurilor într-un organism e mult mai lung şi mai primejdios. Piroanele s-au smuls, crucificatul s-a ridicat în picioare, dar veninul i-a rămas . Toate părţile alipite ale României de azi pătimesc înainte de urmele graniţelor ca de o năprasnică boală de adolescenţă. După hora unirii pe care am jucat-o cu toţii în egală frenezie, întorşi pe la vetrele noastre, ne scutură pe fiecare frigurile de demult, visul din copilărie îşi face de cap…" (Octavian Goga, Naţionalism dezrobitor, textul „ Graniţele" , 1998: 273-274). Graniţele, după cum prezintă textul sus menţionat, lasă urme adânci la nivelul imaginarului devenind graniţe lăuntrice, ale sufletelor.

Aparent, în contradicţie, conceptele de identitate şi alteritate se presupun reciproc. Conceptul de identitate este indisolubil legat de alteritate, considerată atât diferenţa cât şi ca alteritate interioară. Raportul identitate – alteritate, concretizat în forma eu – ceilalţi, este semnificativ pentru înţelegerea

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)

diversităţii culturale. Construcţia propriei identităţi, specifică fiecărui spaţiu lingvistic şi literar, se realizează prin impactul percepţiei alterităţii. Deschiderea spre alteritate presupune atât conştientizarea identităţii, cât şi a identităţii în alteritate.

Cu alte cuvinte, nici identitatea, nici alteritatea nu ar putea exista în afara unui raport de comparaţie. In literatură, cele două concepte descriu relaţia dintre scriitor, ca producător al textului, şi cititor, în calitatea sa de receptor al aceluiaşi text. Identitatea apare în societate ca un proces în permanentă construcţie şi reconstrucţie care se raportează întotdeauna la celălalt: „succesul de care se bucură termenul de imaginar în epoca noastră postmodernă se explică fără îndoială şi prin tendinţa de a face să dispară subiectul ca autor al reprezentărilor sale, în favoarea unor procese ludice cu texte, imagini, etc. care, prin acte combinatorii şi deconstructive, generează la nesfârşit noi efecte de semnificaţie. In acest caz, procesele imaginarului trimit mai puţin la o activitate autopoietică şi în mai mare măsură la un model aleatoriu şi ludic de evenimente de limbaj şi de imagini." (Phantasma, Imaginarul, o categorie flexibilă, 2009.)

Identitatea are un caracter esenţialmente dinamic şi mobil, într-o permanentă construcţie. După cum pe bună dreptate au observat sociologii, noi nu „avem" o identitate, ci ne autoidentificăm şi suntem identificaţi fără încetare. Acest lucru se întâmplă, de cele mai multe ori, asimetric, adică în cadrul unui raport de putere dintre un individ sau un grup dominant şi unul subordonat. În acest caz, identitatea, atribuită şi asumată, are rolul de a legitima anumite relaţii dintre indivizi şi grupuri, precum şi o ordine socială . Privind unicitatea sau multiplicitatea identităţii, apartenenţa indivizilor la mai multe grupuri generează, simultan, mai multe identităţi, intersectate: de familie, grup, vârstă, dar şi cetăţenească, de profesiune, naţională, etc.

În sens istoric şi cultural, Europa există prin naţiunile ei, fiind o unitate în diversitate şi construind pe calea dialogului cultural o identitate adaptată actualităţii care îşi trage seva din pământul fertil al imaginarului cultural.

BIBLIOGRAPHY

Anderson, Benedict, *Comunităţi imaginate: Reflecţii asupra originii şi răspândirii naţionalismului,* Editura Integral, Bucureşti, 2000.

Boia, Lucian, *Două secole de mitologie naţională,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.

Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2000.

Boia, Lucian, *Între înger şi fiară. Mitul omului diferit din Antichitate până în zilele noastre,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2004.

Braga, Corin, *Concepte şi metode în cercetarea imaginarului*, Editura Polirom, 2007.

Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului,* Editura Univers, Bucureşti, 1488.

Cioran, Emil, *Schimbarea la faţă a României*, Editura Humanitas, Bucureşti 1990.

Carter, Angela, *The Bloody Chamber: And Other Stories*, Penguin Books, 1990.

Charles, Taylor, *Les sources du moi. La formation de l'identite moderne,* Harvard University Press, 1989.

Deciu, Andreea, *Nostalgiile identitatii,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

Goga, Octavian, *Naţionalism Dezrobitor,* Editura Albatros, Bucureşti, 1998.

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)

Herder, Iohan Gottfried, *Outlines of a Philosophy of the History of Man,* Bergman Publishers, New York.

Lippmann, W. , *Public Opinion,* Harcourt Brace, New York, 1922.

Teodorescu-Kirileanu, Simion, *Povesti basarabene*, Editura Vestala, Bucuresti. 2014.

Wunenburger, Jean-Jacques, *Imaginarul*, Editura Dacia, Cluj, 2008.

European Commission - PRESS RELEASES - Press release - Speech ...
*europa.**eu**/rapid/press-release_SPEECH-14-165_en.htm?...en*

Intercultural dialogue - European Commission
*https://**ec**.europa.**eu**/**culture**/policy/.../inter**cultural**-dialogue_...*

The promotion and preservation of Europe's diverse culture and ...
*web.cor.europa.**eu**/.../The-promotion-and-**preservation**-of-**E**...*

Articole Caiete Silvane www.caietesilvane.ro/.../Petre-Din-Spatiul-romanesc-intre-secolele-XVIII-XIX.html

Imaginarul politic si formarea identitatilor europene - Centrul de Studii ...*www.cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/II_Imaginarul_politic.pdf*

Phantasma - Imaginarul,o categorie lexibilă,*phantasma.lett.ubbcluj.ro/?p=3620*

BDD-A26496 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:11 UTC)